

SADA AASTAT KUTSELIST MÜÜDILOOMETÖÖSTUST

Heie Treier, kes on ka varem arutlenud kirjandusliku müüdi loome toime üle eesti kunstnike ajaloolisele mainele, näeb Kivastiku kunstnikutriloogias jõulist sammu edasi ning peab tähenduslikuks sedagi, et see on sündinud just Tartu-kesksest mõttest (vt lk 44). Autor peab silmas küll Tartu kunstielu, kuid kutselise teatri juubeliaasta puhul võib seda korraks püüda avardada teatrilegi.

Aastalõpu numbris, kui eesti teatri aastat ära saadame, räägib Lea Tormis pikemalt sellest, mil kombel ja millistes vastassuundades meie kutseline müüdi loometööstus rahvusliku dramaturgia näol alguse sai. Vanemuise avanäidend Kitzbergi „Tuulte pöörises“ oli hoolsalt läbi mõeldud võistluse tulemus, millest patoloogiline seksuja Menning veel korduvalt oma nõuannetega üle käis, Estonia avanud Metsanurga „Päikese tõusul“ oli aga tõenäoliselt üks suur juhust ja hetkeavants, mille sisulisi omadusi ei olevat hiljem suutnud meenutada asjaga seotud inimesed isegi.

Umbes selline vastandlik mentaliteet saatis kahe linna teatrite arengut veel aastaid, kuni ühelt poolt hakkas tooni andma juba „paratamatu“ professionaalsus, teisalt aga ka teatriülesed ja -välised suured müüdid. Üheks selliseks kas või ametliku rahvusluse programm, mis pakkus loojatele nii kaasa tulemise kui ka vastandumise väljakutset.

Tõelise eestluse otsing on jätkunud edaspidigi, olgu või äraspidises võtmes ja irooniliselt. Hiljutisest Areeni küsitlusest selgus, et taasiseseisvunud vabariigis on teatrikriitikutel enim aidanud eestlane olla Andrus Kivirähi „Eesti matus“, näidend, mis ühtpidi küll naerab mitmete rahvuslike komplekside üle, kuid samas tõestab selle menukus, et samasugused asjad valutavad eestlase teadvuses ka tõsimeeli.

Kinnistunud müütide murendamist jätkab Kivirähk jõuliselt ka kunsti vallas, olgu selle näideteks nii „Adolf Rühka lühikene elu“ ja „Teatriparadiis“ kui ka suvine „Sürrealistid“. Loomulikult ei ole see hinnanguline väljajätmise, ammugi mitte pahatahtlik, kuid müüdiuuringuna siiski pigem apofaatiline tee – pühadusetõestus eituse kaudu, kusjuures protsessi lõppeesmärk ei tarvitse olla pühadusekogemus.

Tegelikult pole selles midagi Kivirähile ainuomast, katafaatilist ehk jaatavat teed ei kujutaks tänases dramaturgiapildis ettegi ning tulemuseks oleks ikkagi vaid pooltõdede deklaratsioon. Samal kombel käitub ju tegelikult ka Kivastik. Midagi ajastuomaselt märkimisväärset on tema triloogia puhul aga selles, et apofaas on selles toetatud teadmisega päris pühaduse olemasolust tegelaste toimingutes. Ei söandaks seda erinevat siiruseastet nüüd, sada aastat hiljem, küll seostada Tartu ja Tallinna mõttelaadi erinevusega, kuid postmodernistlike tingimustega juba ammu kohanenud keskkonnas viitab see siiski valmisolekule mingiks integraalpsühholoogilisemaks visiooniks.

Pole ju boreaalnegi teater juubeliaasta seisuga enam mingi teoreetiline konstruktsioon, küllap samal kombel pakub rahvuslik aines alust ka muudeks postmodernismijärgseteks müüdi püstitusteks, milles valehäbi riskid maandatud. Ja et häbenenud pole põhjust, isegi mitte lähinaabrite ees, näitab ju omal kombel ka saja-aastase tegevuse väike vahekokkuvõte, Balti Teatri Festivali „OmaDRAAMA“ 2006 programm.

MADIS KOLK